

4. Kolesnyk N.Ye. Training of future elementary school teachers for organization of pupils' artistic and technical creativity : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.04 / N.Ye. Kolesnyk. – Zh., 2007. – S. 22. (in Ukrainian)

5. Najdenskaja N.G. Man, image, style / N.G. Najdenskaja, E.V. Novokshhenova, I.A. Trubeckova. – M. : Poznavatel'naja kniga pljus, 2002. – 252 s. (in Russian)

6. Petrushenko V.L. Philosophy : navch. posibnyk (v 2-kh chast) / Petrushenko V.L. – L'viv : Novyy Svit, 2000. – 647 s. (in Ukrainian)

7. Rubinshtejn S.L. Principles of General Psychology: ucheb. posobie / S.L. Rubinshtejn. – Sankt-Peterburg : Masterpsihologii, 2012. – 456 s. (in Russian)

УДК 378.14

Андрощук Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання Хмельницького національного університету

E-mail: lemen77@mail.ru

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. У статті висвітлено проблему одночасного використання понять «вид педагогічної взаємодії» та «тип педагогічної взаємодії» як синонімів. Проаналізовано зміст термінів «вид» та «тип» та зроблено висновок щодо коректності їх використання стосовно педагогічної взаємодії. Особливу увагу приділено аналізу психолого-педагогічної літератури щодо визначення та узагальнення основних підходів до видів та типів педагогічної взаємодії. Відмічено, що при виділенні видів педагогічної взаємодії необхідно пам'ятати, що вона розгортається у різних системах. Розглянуто окремі класифікації видів педагогічної взаємодії. Акцентовано увагу на тому, що незалежно від виду педагогічної взаємодії, під час неї породжуються міжособистісні відносини, основою, яких є цінності. Зроблено висновок щодо особливого значення рівня культури педагога, його життєвих цінностей, які він пропагує як суб'єкт педагогічної взаємодії.

Ключові слова: педагогічна взаємодія; вид педагогічної взаємодії; тип педагогічної взаємодії; викладач; студент.

Androshchuk Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Professional Training of the Khmelnytsky National University

E-mail : lemen77@mail.ru

MAIN APPROACHES TO DEFINING FORMS OF PEDAGOGICAL INTERACTION

Summary. The article deals with the problems of the concurrent use of the concepts of «a form of pedagogical interaction» and «a type of pedagogical interaction» as synonyms. The content of the terms «form» and «type» has been

analyzed and the conclusion about the correctness of their usage with reference to pedagogical interaction has been drawn. Special attention is paid to the analysis of psycho-pedagogical literature regarding definition and generalization of the basic approaches to forms and types of pedagogical interaction taken by different scientists and researchers. It is noted that the fact that pedagogical interaction develops in different systems must be taken into consideration when the forms of pedagogical interaction are defined. Various classifications of the forms of pedagogical interaction are examined. Emphasis is put on the fact that in the process of pedagogical interaction interpersonal relations arise regardless of a kind of pedagogical interaction, and the basis of interpersonal relations is of value. Particular importance of a teacher's level of culture and life values promoted by a teacher as a subject of pedagogical interaction is emphasized.

Key words: *pedagogical interaction; a form of pedagogical interaction; a type of pedagogical interaction; a teacher; a student.*

Ситуація розвитку суспільства й системи освіти в сучасних умовах вимагають вдосконалення і поширення педагогічної взаємодії. Потреба докорінного реформування навчально-виховного процесу на засадах співпраці та взаємодії є актуальною й вимагає високопрофесійної діяльності педагогів. Однак на сьогодні в психолого-педагогічній літературі відсутній єдиний підхід до визначення видів педагогічної взаємодії, що засвідчує актуальність обраної теми дослідження та потребу у зосередженні уваги на цій проблемі.

Метою статті є з'ясування сутності понять «вид» та «тип» та коректності їх застосування до педагогічної взаємодії, а також аналіз основних підходів до визначення видів педагогічної взаємодії.

Проведений аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідження різних аспектів педагогічної взаємодії із студентами є однією з важливих проблем педагогічної теорії і практики, а її вивченням займалось широке коло дослідників. Обґрунтування теоретичних засад педагогічної взаємодії висвітлено у працях Л. Байбородової, І. Беха, Л. Велитченко, А. Вербицького, М. Дигуна, С. Єфремова, В. Казанської, І. Кобзарєвої, О. Леонтьєва, Б. Ломова, О. Матвієнко, О. Мещерякової, В. Моляко, Р. Нємова, А. Петровського, М. Рибакєвої, В. Семиченко, Т. Яценко та ін.

Для досягнення мети дослідження використувався комплекс таких теоретичних *методів*: аналіз, синтез та узагальнення наукової та навчально-методичної літератури з проблем педагогічної взаємодії; зіставлення – для порівняння видів педагогічної взаємодії та класифікаційних ознак; узагальнення та прогнозування при формулюванні висновків.

Однак, на сьогодні немає єдиного підходу до визначення видів педагогічної взаємодії. Зазначимо, що у наукових джерелах використовуються в якості синонімів такі терміни як «вид» та «тип».

Термін «вид» розглядають як головну структурну неподільну одиницю класифікації організмів, об'єктів, явищ. Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «вид» потрактовує як підрозділ, що об'єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками і входить до складу загальнішого вищого розділу – роду [2, с. 132]. Аналогічне тлумачення знаходимо і у академічному словнику української мови, однак поряд з ним термін «вид» також тлумачиться як окрема галузь роботи, заняття, різновид в ряді предметів, явищ і т. ін. [10, с. 381].

Термін «тип» згідно великого тлумачного словника сучасної української мови розкривається, як зразок, модель, форма, властивість, яким відповідає певна група предметів, понять, явищ [2, с. 1450]. Академічний словник української мови поряд з аналогічним тлумаченням цього терміну, також розглядає «тип» як найвищу категорію в систематичі організмів, об'єктів, явищ, що об'єднує споріднені класи. В основу класифікації покладено одиницю – вид. Схожі види дають рід, роди складають родину, родини – ряд; ряди утворюють класи і типи [10, с. 116].

Розглядаючи педагогічну взаємодію з позиції діяльності, цікавим з точки зору нашого дослідження буде підхід, згідно якого вид діяльності позначено як сукупність заходів за конкретним професійним спрямуванням. Його характерною особливістю є специфіка предмета, вимоги до нього, а також умови і зміст. Вид роботи визначається як спеціалізація. Іншими словами, дане поняття застосовується для конкретизації активності в тій чи іншій професійній діяльності. Деякі схожі за тими чи іншими ознаками види об'єднані в типи. Наприклад, спільна діяльність відноситься до типу робіт, так як їй властива загальна ознака – кілька організованих об'єктів. Одночасно з цим вона містить численні конкретні різновиди.

Враховуючи зміст цих дефініцій, на нашу думку, коректнішим є використання терміну вид. Однак, аналізуючи основні підходи до визначення видів педагогічної взаємодії, будемо використовувати термін, який вживає науковець чи дослідник. Зокрема О. Рудницька, Е. Коротаєва, В. Городяненко, О. Гілюн, А. Демічева, С. Легеза, Н. Липовська, В. Семенов вважають доцільним використання терміну «вид». Тип педагогічної взаємодії використовується у дослідженнях П. Сорокіна, М. Рожкова, Л. Байбородової, І. Вачкова, Т. Равчиної.

У переважній більшості психолого-педагогічних джерел розрізняють два загальні типи взаємодії: співробітництво та суперництво (конкуренція) [4]. Співробітництво розуміють як взаємопов'язані дії індивідів, спрямовані на досягнення загальних цілей, з обоюсторонньою вигодою для взаємодіючих сторін. Взаємодія на основі суперництва включає намагання випередити прагнення до ідентичних цілей. Виходячи з того, що педагогічна взаємодія є різновидом соціальної, як правило, ці типи переносяться і на неї. Однак, не всі науковці та дослідники поділяють

цю думку. Зауважимо, що такий поділ не враховує всіх особливостей і взаємозв'язків, які виникають під час педагогічної взаємодії. Розглянемо основні підходи до визначення видів та типів педагогічної взаємодії.

Проаналізувавши цілі суб'єктів навчального процесу встановивши взаємозв'язок педагога, учня та об'єкта вивчення, О. Рудницька виділяє три дослідовних види взаємодії:

- взаємодія П-О – педагог демонструє варіант взаємодії з об'єктом, який учень спостерігає (наприклад, пропонує власну виконавську інтерпретацію музичного твору або викладає новий матеріал);

- взаємодія П-У – педагог залучає учня до спільної роботи з об'єктом, виявляє наявні недоліки і коректує їх (наприклад, робота над музичним твором (у процесі індивідуальних занять або пояснення учню незрозумілих йому положень у певній галузі знань));

- взаємодія У-О – учень демонструє набуті вміння самостійного оперування навчальним об'єктом (наприклад, виконує вивчений ним фрагмент музичного твору або відповідає на запитання педагога, розв'язує запропоновані йому задачі).

Звідси, на думку дослідниці випливає, що центром педагогічного процесу є взаємодія учня з навчальним матеріалом, яку забезпечує і регулює педагог [8, с. 69].

Зауважимо, що, на нашу думку, поза увагою дослідниці залишилася взаємодія між учнями, під час якої один учень залучає до спільної роботи іншого учня, виявляє недоліки, корегує наявні помилки, роз'яснює.

Співпраця у навчальному процесі охоплює різні ланки взаємодій: викладач – студент – студенти; студент – студент; взаємодія студентів у цілому колективі; викладач – викладацький колектив. Взаємодія викладач – студенти визначальна у навчальному процесі, оскільки від неї залежить загальна психологічна атмосфера та ділові, міжособистісні взаємини студентів. Взаємодія викладача і студентів, як і будь-яка ланка співпраці, охоплює різні варіанти, форми взаємозв'язків, розподіл ролей, функцій, інтегрування й структурування спільних дій. Кожна форма суб'єкт-суб'єктної взаємодії визначається певним рівнем співвідношення педагогічного керівництва викладача й активності студентів, мірою втручання педагога у навчальний процес і зростання самостійності студентів, їхньої інтегральної активності, особливостями інтегрування їхніх дій. Вибір форми взаємодії зумовлений педагогічною ситуацією, конкретною освітньою метою, навчальним змістом, рівнем мотиваційної й навчальної готовності студентів до процесу. Враховуючи це, Т. Равчина умовно виокремлює три типи навчальної взаємодії викладача і студентів за мірою педагогічного втручання й зростання самостійності студентів на засадах суб'єкт-суб'єктного підходу: організація процесу навчання як подання студентам наукової інформації у закінченій формі та організація процесу осмисленого оволодіння науковими поняттями, теоріями як

системою різних взаємозв'язків, що визначають суть цих понять; організація оволодіння науковими знаннями, уміннями за схемою цілеспрямованого поетапного керівництва процесом набуття досвіду, зростання самостійності, творчості студентів; зниження міри втручання педагога у навчально-пізнавальну діяльність студентів, виконання функцій супроводження студентів у процесі пізнання для надання змоги особистості вибирати самостійний шлях міркування, організації процесу набуття власних знань, умінь, пошуку істини [5, с. 3-13].

З характеристики визначених типів взаємодії чітко прослідковується обмеження визначених типів процесом засвоєння знань. Педагогічна взаємодія розглядається дослідницею лише у площині викладач-студенти. Саме взаємодія викладач-студенти, на думку Т. Равчиної, є визначальною у навчальному процесі, оскільки від неї залежить загальна психологічна атмосфера та ділові, міжособистісні взаємини студентів [6, с. 16]. Одночасно з цим вона наголошує, що співпраця у навчальному процесі охоплює різні ланки взаємодій: викладач – студент – студенти; студент – студент; студент – освітнє середовище, взаємодія студентів у цілому колективі; викладач – викладацький колектив. Взаємодія викладача і студентів, як і будь-яка ланка співпраці, охоплює різні варіанти, форми взаємозв'язків, розподіл ролей, функцій, інтегрування й структування спільних дій [5, с. 4].

Іншої думки дотримується І. Вачков, який зазначає, що педагогічна взаємодія відбувається не лише на рівні педагог – учень, але вона може стосуватися й інших вимірів, таких як педагоги – учень або педагог – учні. У цьому випадку можна говорити про «колективний суб'єкт» та «полісуб'єкт» педагогічної взаємодії, які є близькими, проте не рівнозначними термінами. Полісуб'єкт, на відміну від колективного суб'єкту, має дещо іншу спрямованість взаємодії у процесі діяльності. Якщо в останнього цей процес лежить в площині Я → Ми, то суть полісуб'єктної взаємодії полягає у циклі повторюваних відношень Я → Ми → Я. При такому підході полісуб'єкт являється спільністю, яка розвивається як єдине ціле, і в якій розвиток кожного суб'єкту відбувається в контексті розвитку цілого полісуб'єкту. Враховуючи це, типи взаємодії дослідник виділяє залежно від кількості задіяних суб'єктів: особистісну (Я → Учень), колективну (Я → Ми (педагог-учні або педагоги-учень)) та полісуб'єктну (Я → Ми → Я) [1, с. 19-22].

На одночасному здійсненні взаємодії педагогів та учнів в шкільному колективі в різних системах наголошували М. Рожков, Л. Байбородова. Зокрема вони виділили наступні системи педагогічної взаємодії: між школярами (між однолітками, старшими та молодшими), між педагогами та учнями, між учителями [7]. Відповідно на їх думку у цих системах діють наступні типи взаємодій: за наявності або відсутності мети діяльності (цілеспрямована взаємодія чи стихійна); за ступенем

керованості (керована, напівкерована і некерована); за типом взаємозв'язку (керівництво або «на рівних»); за змістом діяльності (навчальна, трудова, естетична і т. д.)

Однак, не всі дослідники з цим погоджуються. Зокрема, В. Семенов педагогічну взаємодію умовно поділяє на процеси, залежно від включення у нею сторін. Відповідно до цього він розрізняє наступні види: взаємодія вихователя і вихованця; процес, що створює різні види діяльності (пізнання, гру, праця, спілкування); процес, в якому, з одного боку, розвивається і формується особистість вихованця, а з іншого – вдосконалюється особистість вихователя (при керівній ролі вихователя); складний «організм», що складається з багатьох «блоків», найбільші з яких: дидактичний, виховний і соціально-педагогічний [9, с. 5].

Педагогічну взаємодію, в переважній більшості, розглядають як явище надзвичайно різнобічне, яке включає в себе: контакт в діаді (два учасники, прямо або опосередковано включені в навчальний процес), тріаді (і далі по збільшенню кількості учасників: вчитель, учень, батько або психолог, завуч та ін.), у групі як сукупному суб'єкті, розрізняють за складом, за характером виконуваної діяльності (учнівські колективи, педагогічний колектив, батьківський комітет, єдиний шкільний колектив тощо); складний взаємозв'язок суспільних явищ - системи освіти, суспільства, соціального замовлення та ін. Тому варто зазначити, що в залежності від конкретної ситуації кількість сторін, які приймають участь у педагогічній взаємодії, може трактуватися по-різному, без обов'язкового посилання на двобічність.

Взаємозалежність сторін у процесі взаємодії може бути рівною або одна сторона може більше впливати на іншу, тому в психолого-педагогічних джерелах відзначають різні ознаки для визначення видів педагогічної взаємодії. Для визначення видів педагогічної взаємодії, на думку Е. Коротаєвої, можна назвати наступні класифікаційні ознаки: з точки зору установки і включеності суб'єктів педагогічної взаємодії взаємодія може бути добровільною і вимушеною; за характером протікання взаємодія розділяється на планомірну (строго організовану) і імпровізаційну (вільну, творчу); за тривалістю варто підкреслити одночасність і довготривалість (вісім-десять років), і в той же час дискретність контактів (уроки, окремі заходи і т. д.), тому взаємодія може розглядатися як довго- і короткочасна; за характером контакту, педагогічна взаємодія може розглядатися як безпосередня, що відбувається під час «живого» спілкування, так і опосередкована, з використанням непрямих установок і впливів: метод паралельної дії, метод «попередження», метод зняття опору; за ефективністю педагогічна взаємодія може бути оцінена як продуктивна (творче оволодіння) і репродуктивна (наслідувальне привласнення) тощо [3, с. 51].

При цьому, Е. Коротаєва наголошує, що буде спрощенням ділити форми педагогічної взаємодії на навчальні та виховні. Єдиний педагогічний процес створює умови для рівноправної реалізації різноманітних методів, прийомів і засобів спілкування, що сприяють досягненню гуманної мети.

Якщо розглядати педагогічну взаємодію з позиції організованої та спланованої діяльності, цікавим є підхід Е. Коротаєвої щодо поділу педагогічної взаємодії на такі види: деструктивну, рестриктивну, реструктивну і конструктивну [3, с. 44]. *Деструктивний* (руйнівний) вид педагогічного взаємодії спотворює форму і зміст освіти, дестабілізує зв'язок між учасниками, елементами педагогічної системи (або систем), що призводить до незворотних наслідків в освітній сфері. В результаті деструктивної педагогічної взаємодії у спільноті створюються умови для появи маргіналів, «ізгоїв» і т. д. *Рестриктивний* (обмежуючий) вид педагогічного взаємодії здійснюється за допомогою суворого контролю за розвитком окремих якостей (властивостей, елементів і т. д.) без урахування цілісного підходу до процесу розвитку та формування особистості (системи). Такий вид педагогічного взаємодії призводить до формування безликої маси безініціативних виконавців, «гвинтиків» системи. *Реструктивний* (підтримуючий) вид педагогічного взаємодії забезпечує вирішення тактичних, найближчих завдань в педагогічному процесі, необхідних для збереження цілісності особистості (системи) на певному рівні досягнень, однак не враховує перспективу і стратегію розвитку. Іншими словами, забезпечуються умови для реалізації ролі само-діяча (результат «Для себе») і частково співдіяча (результат «для всіх») в конкретній («тут і зараз») ситуації. *Конструктивний* (розвивальний) вид педагогічного взаємодії не тільки забезпечує цілісність, субстанціальний зв'язок, необхідний для повноцінного життєзабезпечення особистості (системи), але й створює умови для подальшого розвитку її, оптимальної адаптації у динамічному середовищі. Тобто для поведінки суб'єктів, включених в даний вид взаємодії, характерна орієнтація на довгострокове співробітництво, кооперацію, співтворчість, де закріплюються ролі співдіяча, співтворця [3, с. 46-48].

Підхід Е. Коротаєвої співзвучний з позицією В. Городяненко, О. Гілюн, А. Демічева, С. Легеза, Н. Липовська, які наголошують, що розподіл на види взаємодії має відбуватися за різними ознаками: за кількістю суб'єктів взаємодії: між двома людьми, між індивідом і групою, між групами; за характером взаємовідносин суб'єктів взаємодії: односторонні та двосторонні, солідарні (узгоджені) та антагоністичні (ворожі); за терміном: короточасні й довгочасні;

– за наявністю / відсутністю організованості: організовані та неорганізовані; за свідомістю взаємодії: усвідомлені та неусвідомлені; за

«матеріальністю» обміну: інтелектуальні (ідейні), почуттєві (емоційні) та вольові [10].

Незалежно від виду педагогічної взаємодії, під час неї породжуються міжособистісні відносини. Необхідно відмітити, що схожі взаємодії іноді породжують різні відносини. Це відбувається при умові, коли педагогічні взаємодії здійснюються на різній основі. Основою, яка визначає зміст міжособистісних відносин, як правило, є цінності.

Міжособистісні відносини виникають із взаємодій, спрямованих на досягнення різного роду цінностей. Під цінностями добробуту розуміють ті цінності, які є необхідною умовою підтримання фізичної та розумової активності індивідів. До цієї групи цінностей належать перш за все благополучність, тобто здоров'я та безпека людей; багатство – різні послуги та матеріальні блага; майстерність – набута професійність у деякій практичній діяльності; освіченість – знання та інформаційний потенціал особистості, а також її культурні зв'язки.

Враховуючи це П. Сорокін виділяє такі типи взаємодії: організовано-антагоністична система інтеракції, яка базується на примушуванні; організовано-солідарна система інтеракції, яка базується на добровільному членстві; організовано-змішана солідарно-антагоністична система, яка частково керується примусом, а частково – добровільною підтримкою усталеної системи взаємовідносин та цінностей. На думку науковця під час взаємодії відбуваються три процеси: взаємодія норм, цінностей стандартів, що містяться у свідомості людини та групи; взаємодія конкретних людей та груп; взаємодія матеріалізованих цінностей суспільного життя [4; 10].

В цьому аспекті особливого значення набуває рівень культури педагога, його життєві цінності, які він пропагує як представник освітнього середовища.

Таким чином, педагогічна взаємодія це динамічне та багатогранне явище, яке функціонує у різних системах освітнього середовища. Незалежно від виду педагогічної взаємодії необхідно пам'ятати про її суб'єкт-суб'єктну основу. На сьогодні потребують подальшого дослідження визначення умов ефективною організації педагогічної взаємодії, її структура та механізми дії.

Література

1. Вачков И. Полисубъектный подход к педагогическому взаимодействию / И. Вачков // Вопросы психологии. – 2007. – № 3. – С. 16-29.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «ПЕРУН», 2009. – 1736 с.
3. Коротаева Е.В. Педагогические взаимодействия и технологии: монография / Е.В. Коротаева // МОН. Уральский гос. пед. ун-т. – М.: Academia, 2007. – 256 с.

4. Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику / А.В. Мудрик. – М. : Ин-т Практической психологии, 1997. – С. 269.
5. Равчина Т. Теоретичні засади організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента у навчальному процесі / Т. Равчина // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 24.– С. 3-13.
6. Равчина Т.В. Організація взаємодії студентів з освітнім середовищем у вищій школі / Т.В. Равчина // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2005. – Вип. 19.– С. 3-16.
7. Рожков М.И. Организация воспитательного процесса в школе : учеб. пособие для студентов. высш. учеб. заведений / М.И. Рожков, Л.В. Байбородова. – М. : ИТНПК, 2000. – С. 41-42.
8. Рудницька О.П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О.П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2005. – 360 с.
9. Семенов В.Д. Педагогика среды / В.Д. Семенов // Урал. гос. пед. ин-т. – Екатеринбург, 1993. – С. 5.
10. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; [за ред. І.К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т.1. –1970. – С. 381.
11. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; [за ред. І.К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т.10. – 1980. – С. 116.
12. Городяненко В.Г. Соціологія : підруч. / В.Г. Городяненко, О.В. Гілюн, А.В. Демічева, С.В. Легеза, Н.А. Липовська. – 3-є вид., переробл., доповн. – К. : Академія, 2008. – 544 с.

Bibliography

1. Vachkov I. Polysubject approach to instructional interaction / I. Vachkov // *Voprosy psichologii*. – № 3. – 2007. – S. 16-29. (in Russian)
2. Big glossary of modern Ukrainian / Ukklad. i holov. red. V.T. Busel. – K. ; Irpin' : VTF «PERUN», 2009. – 1736 s. (in Russian)
3. Korotaeva E.V. Pedagogical interactions and techniques / E.V. Korotaeva // *Min-vo obrazovaniya i nauki. Ural'skij gos. ped. un-t.* – M. :Academia, 2007. – 256 s. (in Russian)
4. Mudrik A.V. Introduction to social pedagogy / A.V. Mudrik. – M. : In-t Prakticheskoy psichologii, 1997. – S. 269. (in Russian)
5. Ravchyna T. Theoretical principles of organization of subject-subject interaction of a high school teacher and a student in the educational process / T. Ravchyna // *Visnyk L'vivs'koho universytetu.* – Seriya pedahohichna. – Vyp. 24. – 2008. – S. 3-13. (in Ukrainian)
6. Ravchyna T.V. Organization of student interaction with learning environment in high school / T.V. Ravchyna // *Visnyk L'vivs'koho universytetu.* – Seriya pedahohichna. – Vyp. 19. – 2005. – S. 3-16. (in Ukrainian)
7. Rozhkov M.I. Organization of educational process at school : a manual for high school students / M.I. Rozhkov, L.V. Bajborodova. – M. : ITNPK, 2000. – S. 41-42. (in Russian)
8. Rudnyts'ka O.P. Pedagogy: general and art : navch. posib. / O.P. Rudnyts'ka. – Ternopil' : Navchal'na knyha–Bohdan, 2005. – 360 s. (in Ukrainian)
9. Semenov V.D. Pedagogy of the environment / V.D. Semenov // *Ural. gos. ped. in-t.* – Ekaterinburg, 1993. – S. 5. (in Russian)
10. Ukrainian dictionary : v 11 tt. / AN URSR. Instytut movoznavstva; [za red. I.K. Bilodida]. – K. : Naukova dumka, 1970-1980. – T.1. –1970. – S. 381. (in Ukrainian)

11. Ukrainian dictionary : v 11 tt. / AN URSR. Instytut movoznavstva; [za red. I.K. Bilodida]. – K. : Naukova dumka, 1970-1980. – T.10. – 1980. – S. 116. (in Ukrainian)

12. Horodyanenko V.H. Sociology : pidruch. / V.H. Horodyanenko, O.V. Hilyun, A.V. Demicheva, S.V. Leheza, N.A. Lypov's'ka. – 3-ye vyd., pererobl., dopovn. – K. : Akademiya, 2008. – 544 s. (in Ukrainian)

УДК 37.091.12:005.962.131:37.018.46

Волярська Олена Станіславівна – доктор педагогічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

E-mail: esv66_66@mail.ru

ОЦІНКА ЯКОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розглянуто теоретичний аспект оцінки якості підвищення кваліфікації вчителів. Узагальнено сучасні технології навчання дорослих в післядипломній педагогічній освіті. Визначено актуальність курсової підготовки і міжкурсового періоду в системі підвищення кваліфікації вчителів. Доведено важливість партнерської взаємодії суб'єктів в процесі післядипломної педагогічної освіти. Обґрунтовано, що професійне навчання дає досвід встановлення контактів, взаємозалежних ідеологічних і концептуальних відносин зі світом (культура, природа), досвід діалогічної пізнавальної діяльності, соціальних комунікативно орієнтованих відносин і самопізнання. Наголошено, що професійне навчання є одним із способів підвищення професійної компетентності фахівців, яке передбачає врахування психологічних особливостей і закономірностей навчання дорослих.

Ключові слова: вчитель, діагностування, курсова підготовка, освіта дорослих, оцінка якості, підвищення кваліфікації, післядипломна педагогічна освіта.

Voliyrska Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Principal Researcher of the Andragogy Department, Institute for Pedagogical and Adult Education of the NAPS of Ukraine

E-mail: esv66_66@mail.ru

QUALITY EVALUATION OF TEACHERS' PROFESSIONAL IMPROVING IN POSTGRADUATE EDUCATION: THEORETICAL ASPECTS

Summary. The article deals with theoretical aspect of assessing the quality of teachers training. The modern technologies of adult education in the post-graduate teachers education are generalized. The relevance of the training course in out-of-course period in the system of post-graduate teachers' education is determined. The professional training is one of the current tools to improve the